

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันมีคนไทยนิยมบริโภคไวน์กันมากขึ้น ทั้งที่กระแสนิยมและรสนิยมส่วนตัว ส่วนใหญ่จะนำเข้ามาจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศต้องสูญเสียเงินตราไปกับการนำเข้าเป็นจำนวนไม่น้อยและมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ปัจจุบันสินค้าประเภทไวน์ และสุราแช่มีการผลิตในประเทศตามนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่บรรจุภัณฑ์ที่ผลิตออกมาจำหน่ายในท้องตลาดส่วนใหญ่ ยังขาดการพัฒนาในเรื่องของรูปแบบของฉลาก และบรรจุภัณฑ์ ซึ่งบรรจุภัณฑ์นั้นนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการขาย อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าได้เป็นอย่างดี

สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร เป็นอีกสถาบันหนึ่งที่มีการทำวิจัย ผลิตภัณฑ์ไวน์ที่ทำจากพืชตระกูลเม่า จากงานวิจัยของ นายอร่าม คุ่มกลาง ผู้ทำวิจัย และนายวินัย แสงแก้ว อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ได้ทำวิจัยงานประดิษฐ์คิดค้นผลิตภัณฑ์จากพืชตระกูลเม่า (2543) พบว่า ผลเม่าสามารถนำมาผลิตเป็นไวน์ได้ มีรสชาติ สี และ กลิ่นดี โดยการคัดเลือกผลเม่า ที่นำมาผลิตเป็นไวน์นั้นจะต้องคัดเลือกเฉพาะผลที่สุกเต็มที่ ซึ่งมีสีดำ หรือ ม่วงเข้ม เมื่อนำมาทำเป็นไวน์จะได้ไวน์แดง มีแอลกอฮอล์ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์โดยปริมาตร

จากการวิจัยผลิตภัณฑ์จากพืชตระกูลเม่าทำให้ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็นหน่วยงานที่ช่วยพัฒนาทรัพยากรในท้องถิ่น คือ เม่า โดยสามารถนำมาแปรรูปให้เกิดรายได้ แต่การผลิตไวน์เม่าเพื่อออกจำหน่าย จำเป็นต้องมีบรรจุภัณฑ์ ไว้เพื่อเป็นการคุ้มครองสินค้า และเป็นสื่อโฆษณาให้ลูกค้าได้ทราบและสามารถตัดสินใจในการเลือกซื้อ ซึ่งปัจจุบันพบว่าส่วนใหญ่สินค้าประเภทไวน์มีคู่แข่งมาก น่าจะมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ไวน์ ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ตลอดจนการส่งเสริมการขาย จัดจำหน่าย ในเทศกาล ต่างๆ ซึ่งผู้ซื้อสามารถเลือกซื้อเป็นของฝากของที่ระลึกได้

ปัจจุบัน กรมสรรพสามิตอนุมัติให้ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ตั้งโรงงานต้นแบบผลิต ไวน์ ได้ โดยจัดตั้งที่สถาบันและฝึกอบรมการเกษตร (สกว.) สกลนคร อำเภอพังโคน จ.สกลนคร เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิจัย และเป็นตัวอย่างในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น โดยกำหนดอัตราการผลิต 2,000 ลิตรต่อปี และเริ่มดำเนินการผลิต เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2545 ที่ผ่านมา (มติชน อังคารที่ 19 พฤศจิกายน 2545 หน้า 21)

บทบาทของบรรจุภัณฑ์ในปัจจุบัน นับได้ว่ามีความสำคัญในการครอบครองตลาด และส่งเสริมการจำหน่ายเป็นอย่างมาก การออกแบบบรรจุภัณฑ์ประกอบด้วยกรอบแบบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ การออกแบบโครงสร้างและการออกแบบกราฟิก โดยที่การออกแบบโครงสร้างจะเน้นคุณสมบัติของวัสดุที่ทำบรรจุภัณฑ์ ส่วนการออกแบบกราฟิกจะเน้นที่การสื่อความหมายด้วยภาพวาดสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมการขาย การออกแบบทั้งสองส่วนจะเกื้อหนุนไปในทางเดียวกันเพื่อให้ได้บรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับสินค้านั้นๆ บางครั้งเราจะพบบรรจุภัณฑ์ที่สวยงามสะดุดตาบนชั้นวางขาย แต่สภาพเสียหายเนื่องจากบรรจุภัณฑ์เหล่านั้นไม่คำนึงถึงการออกแบบโครงสร้างส่งผลให้ภาพลักษณ์ของสินค้าด้อยลงไป

"บรรจุภัณฑ์" จึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ใช้ในการบรรจุสินค้าในการจัดจำหน่าย เพื่อสนองความต้องการของผู้ซื้อหรือผู้บริโภค ซึ่ง สุดาตวง เรืองรุจิระ และปราณี พรรณวิเชียร (2529) ที่ได้กล่าวถึง บรรจุภัณฑ์ (Packaging) ว่าหมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการทางตลาดที่เกี่ยวกับการออกแบบสร้างสรรคภาชนะบรรจุหรือหีบห่อให้กับผลิตภัณฑ์ และนอกจากนี้ บรรจุภัณฑ์ยังทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายในให้ปลอดภัยระลอกต่อการขนส่ง อื้ออามวยให้เกิดประโยชน์ทางการค้าและปลอดภัยต่อผู้บริโภค

อรสา จิริภิญโญ (2539) ได้กล่าวว่า ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์จะแบ่งลักษณะการทำงานออกเป็น 2 ลักษณะคือ การออกแบบรูปร่างกับลักษณะโครงสร้าง และการออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ การออกแบบรูปร่างหรือลักษณะโครงสร้าง หมายถึง การกำหนดลักษณะโครงสร้างวัสดุที่ใช้ตลอดจนกรรมวิธีการผลิตและลักษณะการบรรจุ ในอันที่จะอามวยให้ภาชนะนั้นสามารถคุ้มครองผลผลิตภัณฑ์ พร้อมทั้งส่งผลให้กระบวนการผลิต การขนส่ง การจำหน่ายและการอุปโภคบริโภคเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นการผลิตจนถึงมือผู้บริโภค

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ไวน์เม่า เพื่อการจัดจำหน่าย ให้กับสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ผู้วิจัยได้เลือก เป็นบรรจุภัณฑ์สำหรับไวน์แดง ที่ได้ผลจากเม่าหลวง มีแอลกอฮอล์ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ และบรรจุลงในขวดใหญ่ขนาด 750 ML. โดยจะออกแบบเฉพาะฉลากและบรรจุภัณฑ์ เพื่อส่งเสริมการจัดจำหน่าย

ปัจจุบันสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร ซึ่งสังกัด สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน" ซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2548 ประกอบด้วยวิทยาเขต 6 แห่งได้แก่

1. วิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. วิทยาเขตขอนแก่น
3. วิทยาเขตกาฬสินธุ์
4. วิทยาเขตสุรินทร์
5. วิทยาเขตสกลนคร
6. สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร

ซึ่งผู้วิจัยขอปรับชื่อให้สอดคล้องกับปัจจุบันในการใช้ชื่อสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็น "มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน" ด้วยเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการใช้งานและด้านการตลาด ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจึง คาดหวังว่าผลจากการวิจัยจะได้มาซึ่งแนวทางอันจะเกิดคุณประโยชน์ ให้เป็นที่ยอมรับ ต่อสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการของรูปแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับการจัดจำหน่าย ของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

2. เพื่อพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อการจัดจำหน่าย ในด้านโครงสร้าง และด้านกราฟิก ของไวน์เม่า ของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล อีสาน

3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้บริโภค กลุ่มผู้จำหน่าย และกลุ่มนักออกแบบ ที่มีต่อรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาใหม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยการโครงการออกแบบบรรจุภัณฑ์ไวน์เม่า ของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ได้นำแนวทางตามทฤษฎีและหลักการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ต่างๆ มาให้เป็นกรอบแนวคิด โดยแบ่งตามลักษณะการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ออกเป็น 2 ส่วน ตามกรอบแนวคิดไว้ดังนี้ (ดำรงค์ศักดิ์ ชัยสนิท, 2537 : 32-35 ; ปูน คงเจริญเกียรติ และ สมพร คงเจริญเกียรติ, 2541 : 8-9 ; สักซี แสนสุภา, 2545 : 4-9)

1. ลักษณะของสินค้าและบรรจุภัณฑ์ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดแนวทางการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการใช้งาน และด้านการตลาด ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

- 1.1. ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย
- 1.2. คุณสมบัติทางกายภาพของสินค้า
- 1.3. ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อสินค้า
- 1.4. ลักษณะของบรรจุภัณฑ์ทั้งในด้านวิธีการผลิต และรูปแบบ
- 1.5. ลักษณะการบรรจุ และสภาพการจำหน่าย

2. คุณลักษณะของบรรจุภัณฑ์ที่พึงประสงค์ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการใช้งานและด้านการตลาดดังนี้

2.1 คุณลักษณะของบรรจุภัณฑ์ในด้านการใช้งาน

1. การคุ้มครองสินค้าภายใน
2. การบรรจุ
3. การเก็บรักษา
4. การวางโชว์เพื่อจำหน่าย

2.2 คุณลักษณะของบรรจุภัณฑ์ในด้านการตลาด

1. มีบุคลิกพิเศษ Product Characteristic
2. สามารถดึงดูดความสนใจกลุ่มเป้าหมาย ช่วยสร้างความทรงจำและประทับใจ
3. สามารถสื่อถึงคุณประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตการศึกษาข้อมูลบรรจุภัณฑ์ไวน์เม่า ของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร สกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ไวน์เม่า ของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร สกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ขนาดใหญ่ ขนาด 750 ML ที่จะนำมาศึกษาและพัฒนาในรูปแบบฉลาก และบรรจุภัณฑ์

2. ออกแบบบรรจุภัณฑ์ไวน์เม่าเพื่อการจัดจำหน่าย ในด้านโครงสร้างและกราฟิก ขนาดบรรจุจำนวน 1 ขวด และ 2 ขวด ไม่รวมบรรจุเพื่อการขนส่ง

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

3.1.1 กลุ่มผู้ผลิตไวน์เม่า ของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร สกลนคร

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จังหวัดสกลนคร

3.1.2. กลุ่มผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3.1.3. กลุ่มผู้จำหน่ายในเขตจังหวัดสกลนคร และในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3.1.4. กลุ่มนักออกแบบ ภาครัฐและภาคเอกชน

3.2 กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนรวม 140 คน ดังนี้

3.2.1. กลุ่มผู้ผลิตไวน์เม่า ของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร สกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.สกลนคร จำนวน 10 คน

3.2.2. กลุ่มผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 80 คน

3.2.3. กลุ่มผู้จำหน่าย ในเขตจังหวัดสกลนคร และ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 40 คน

3.2.4. กลุ่มนักออกแบบ ภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 10 คน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. บรรจุภัณฑ์ หมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่รองรับหรือหุ้มผลิตภัณฑ์ เพื่อทำหน้าที่การป้องกันผลิตภัณฑ์จากความเสียหายต่างๆ ช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการขนส่งและการเก็บรักษา ช่วยกระตุ้นการซื้อตลอดจนแจ้งรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ (ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท, 2537 : 3) บรรจุภัณฑ์ที่ทำหน้าที่ช่วยส่งเสริมการขายสินค้าในท้องถิ่น(ปูน คงเจริญเกียรติและสมพร คงเจริญเกียรติ , 2541: 205)

2. ไวน์เม่า หมายถึง ไวน์ที่ได้จากผลการวิจัยของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร สกลนคร โดยนำผลมะเม่าหลวงมาใช้ในการผลิต เป็นไวน์มีสีม่วงแดงเข้ม บรรจุในขวดขนาด 750 ML

3. สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร หมายถึง สถาบันวิจัย ที่เป็นผู้ผลิตไวน์เม่า ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.สกลนคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบฉลากไวน์เม่า และบรรจุภัณฑ์ไวน์เม่าเพื่อการจัดจำหน่าย ให้กับสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.สกลนคร

2. ได้แนวทางการสร้างบรรจุภัณฑ์เพื่อการจัดจำหน่าย สำหรับบรรจุไวน์เม่า ให้กับสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.สกลนคร ที่สอดคล้องเหมาะสมกับหลักการออกแบบ ตามแนวทางที่ศึกษาวิจัย ความต้องการของตลาด

3. เพื่อส่งเสริมการจัดจำหน่ายไวน์เม่า ของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.สกลนครให้เป็นที่รู้จักและแพร่หลาย

4. เพื่อส่งเสริมการออกแบบ และการผลิตบรรจุภัณฑ์ในประเทศ ให้ก้าวหน้าและส่งเสริมนโยบายการใช้สินค้าภายในประเทศ